

„Varpas“ išleidžiamas
Tilžėje 20 kiekvieno mė-
nesio. Metinė prekė su
prisiuntimu:

Rusijoje . . . uždengtose
gromatose . . . 6 rubl.,
Prusuose . . . 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks.

VARPAS

Apgarsinimai „V a r p a s“
kaštoja už kiekvieną ke-
tvirtą dalį ištisos eilutės
smulkaus rašto 20 pfen. arba
10 kap., priimami „Varpo“
išleistuvėje, Tilžėje.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Simanas Daukantas. †

(1793—1893.)

28 dieną Spalių m. sukako 100 metų nuo gimimo mūsų tautiečio, Simano Daukanto. Nedaug priskaitytume vyrų, padėjusių tiek truso ant naujos savo tautos, kiek tas žmogus per savo sunkų gyvenimą; vienok jo vardas tarp Lietuvių vos težinomas. Daugumas gal nė negirdėjo, ką a. a. Daukantas gero padaręs, kiti vel nenori pripažinti ar nemoka permąstyti visos svarbos jo truso, jo darbų. Šiuo tarpu aš norėčiau priminti ypač vieną, svarbiausią, pagal mano išmanymą, jo nuopelną.

Tiktai atsižvelgkime į Lietuvių praeitį.

Išdygus iš girių tankumynų ir balų plotų (!) Lietuva, kaip koks meteoras, užsvito ant Europos horizonto, padovanojo istorijai keletą puikių lapų garsių atsitikimų, kelioliką vardų ypatingai garsių vyrų . . . ir vel, kaip meteoras, užgeso. Tie kurie sutvėrė politišką Lietuvos galybę, nesuspėjo padėti tvirtų pamatų tautos kulturai, o tie, kuriems paskui teko būti valdovais ir vadovais Lietuvių, nesusiprato apie tai pasirūpinti, patys pasidavė įtekmei svetimos civilizacijos, priėmė svetimą kalbą, o lietuviškąją paliko sodiečiams. Prisisavinimas svetimos kalbos ir kultūros prasidėjo aukštesniame Lietuvių luome, matyt, nuo-pat susipažinimo su kaimynais ir paskutiniai įvyko susivienijus Lietuvai su Lenkija. Lenkiška kalba, išikurus iš-pradžią tarp aukštesniųjų valdovų, tapo palengva kalba visų, kurie laikė savę per aukštesnius už sodiečius. Ilgainiu svetima kalba teip įsiviešpatavo tarp „aukštesniųjų“ luomų Lietuvos gyventojų, kad daugumas, vadindami savę Lietuviais ir kalbėdami svetimai, paliovė jautę visą neįsąmoningumą tokio pasielgimo, o tuli, ypač kurie buvo naujai išmainę savo tėvų kalbą į svetimą — kaip tai dažnai esti — nesidrovėjo keršyti pasilikusiems prie savosios už savo pačių pasielgimą. Intelligentai savo spēkas aukavo svetimiems idealams, muzų numylėtieji — svetimai literaturai, dailai ir tt. Vos kelintas Lietuvis, atsiminęs, bandė rašyti knygas „žmonėms.“

Ačiū visiems, kurie kada nors parašė kokią naudingą knygutę mūsų sodiečiams, ar šėip jiems ką gero padarė. Jų darbo nieks negal papeikti, kaip nepeikia šelpiančio duonos kąšniu ar koku

skaruliu alkaną, apiplyšusį pavargėlių. Bet ar to gana? Ar gana padarome, išnešdami pavargėliui duonos kąšnį, ar-gi tiktai to jam tetrūksta? Ir pasisotinęs tuo tarpu, ir apsidengęs, jis vėl palieka pavargėlių: jam trūksta pilnų gyventojų tiesų, jam trūksta žmogaus vardo, kurių jis gal suvis ne per savo kaltę nustojo. Šito mes jam negražiname nė skaruliu, nė duonos kąšniu, nė širdingu žodžiu, — jeigu širdingumo mums netrūksta. Lietuvių tauta per amžių eilę tapo pavargėle tarp kitų tautų ir seniai pripažinta už pavargėlę dagi pačių savo inteligentų. Gerai, žinoma, kad kelintas nekrepia nuo jos savo veido, išneša duonos kąselį ir nors retkarčiais ištaria meilingą žodelį; bet to negana: reikia pripažinti Lietuviams tautos vardą

A. a. Daukantas kaip galėdamas, daug daugiau už kitus, „šelpdamas“ Lietuvius, sykių atvirai, drąsiai, ne tiktai žodžiu, bet ir darbu pripažino jiems tautos vardą: greta su knygutėmis dėl sodiečių jis parašė lietuviškai ir moksliską traktatą — garsųjį „Buda“, parašė Lietuvos istoriją, išguldė lietuviškai lotynišką gramatiką — taigi žiūrėjo ant Lietuvių, kaip ant tautos, kurios literaturai pritinka ne tiktai „pamokinimai žmonėms,“ bet ir visoki kitoki raštai, kokiais gėrisi savo literaturose kitos tautos. *Sugražinti Lietuviams tautos vardą — tai buvo Daukanto idealas*, kuriam jis tarnavo per visą savo pilną vargą ir sunkaus darbo gyvenimą. Šių dienų „litvomanai“ eina taku, Daukanto pramintu, taku, kuris vienok per kelias dešimtis metų niekeno nelankomas, suspėjo diktai žolėms apželti. Jeigu atsiminsime, kad ir šiandien da ne kiekvienas drįsta įstoti į minėtąjį taką, tai lengva bus suprasti, kiek reikėjo drąsos, dvasiško spēkų, meilės savo tautos tam takui išvesti pirm 50 metų! . . .

Ilsėkis ramiai, narsus kareivi, amžinu atilsiu. Tavo pramintas takas atrastas; juo eina nedidelis, bet tvirtos dvasios tautiečių būrelis; tavo galinga dvasia stiprina juos jų kelionėje.

Badas.

Parašė Gr. Mačtet'as. Vertė A. Veliuoniškis.

I.

Rudenį 187*) metų mes keturi studentai Mediškos akademijos buvome įsisamdę nedideliame kambaryje Peterburgo pusėje, netoli sodo, pas seną ka-

*) Peterburskaja storona.

reivio naslę — Pavnutjevna. Gyvenome šiltai, — gera, be paliovos niurnanti senukė malkų nesigailėjo, prieteliškai, — mes buvome draugai, kuriuos vienyje bendros jaunuomenės simpatijos, ir linksmai, kaip visada gyvena jaunuomenė; bet, žinoma, toli ne visada buvome sotus, kaip ir priguli vargšams, ką maitinasi vien tiktai iš savo studentiško uždarbio. O kas tai per uždarbis sostapilyje ir kaip lengva jis rasti, man, žinoma, daug nēr ką pasakoti. Riestai budavo, ir atlikta. Viens mūsų Kazanovas, mokino skaityt ir rašyt vieną krominiką; už tai gaudavo kasdien dvi sužiedėjusias bandutes, taurėlių rugščių kopustų, ir imdavo ant bargo iš kromo arbatą ir cukrų, kitasai Bulatovas, gaudavo ant mėnesio 10 rublių už rašymą memuarų, kuriuos pasakojo jam senis, gyvenantis nuo mūsų kone kitam krašte svieto; du kitu nē tiek neturėjo, o kiek įieskojova, kiek bėgiojova! Drapanų turėjome ne daugiau, kaip bendro uždarbio. Visi keturi turėjome tik tris poras čielų čebatų ir vieną šiltą ploščiu, — kitus tris pledai*) šildė dieną vietoj ploščiu, o naktį vietoj užklodų. Nežiurint ant to, mes vis tik gerai mokinomės, skaitėme, mislyjome, turėjome augštus siekius, žodžiu — gyvenomė teip plačiai, kaip gal gyventi tiktai šviesi jaunuomenė. Jokio pessimizmo nebuvo nē šešėlio ir abelnai tada pessimizmas nebuvo madoje. Mes turėjome gražius, šviesius idealus, už juos tvirtai stovėjome, net iki neapykantai: kas buvo ne su mumis, mums rodės, eina prieš mus; tvirtai tikėjome į savo spēkas, į žmonės ir šviesią ateitį. Gyvenome išviso gerai, o ką apie bada, tai iš pradžios, kad išsekė šioki toki trupiniai iš vasaros uždarbio, jis mus nelabai įgriebdavo. Mes retkarčiais net palepindavome savo pilvus bifstikiu iš kumelienos tam tikroj restauracijoj, kur porcija prekioja 10 kap. Tuom galutinai suerzidavome gerąją Pavnutjevna: ji kumelieną laikė per labai bjaurų ir totorišką daiktą.

— Vel, žiurėk, savo kumelienos, netikėliai, priputote! . . . Da džiaugiasi, — niurna senukė, sugrižus mums namon. — Tpfu, bjaurybė! — ir Pavnutjevna žiuri ant mūsų visų, abejodama ir su pasibjaurėjimu.

— Nusidėjome, Pavnutjevna, nusidėjome! — juokiamės mes iš jos, — paragavom kuino, nēr ką nē kalbėti . . . Bet ar žinai, Pavnutjevna, kokia gardi ta kumeliena? ką sviestas priesz ją!

— Tpfu, — Ponedie atleisk, — nuspjauja Pavnutjevna, — da gir.asi. Gardi! Tavę po smert už tą gardumą tokia kumeliena pamylės, kad atsirugsi! Totoriai! Jau tiesiog tikri studentai! — niurna ji nuduodama supykusią.

— Na tai kas, tu mislyji, studentai? — lyg supykstame mes už tuos žodžius ant Pavnutjevnos.

— Žinia, kas . . . vis tiek, kaip totoriai . . . tai kas! — atkerta senukė.

— Na, tai jau tu be reikalo, — juokiamės mes, — tik grieką imi ant dušios. Tu, Pavnutjevna, velyk pati paragautum, ištikro ne teip šnekėtum.

— Aš! kad aš tau ją ragaučiau! Užmuštum, ir tai nē nepaziūrėsiu! — Ponedie atleisk, ne tik ką nevalgysiu . . . Žiurėk ko užsimanė! . . . ko gero, da su šunienu užsigeisit pamylėti.

Ji iš tikrųjų pradėjo pykti, o mes tyčia da labiaus erziname.

— Tai ką, Pavnutjevna, šunelis jug ir Dievo sutvėrimas . . . ir jeigu ant geros ducnos buvo, tai

gal buti ir gardus, — erzina ją nē nesišypsodamas Bulatovas.

Bet čia jau senukė iš tikrųjų perpyko.

— Na, jau neee! . . . Jau atsiprašau! To tai jau nesulauksi, niekadus nesulauksi. Savo totorišką kumelieną. ėsk, pats kad teip nori, Ponedie atleisk, — kad jau teip nori, — bet šunienu jau nepavėlysiu . . . nē netikėk, jau to tai neduosiu, iš kvatieros išvysiu . . . Nuo tavo šunienu visos sienos pasmirs, o jos jug šventintos.

— Ir Pavnutjevna iš tikrųjų baugštinosi, kad nepasmardintumė šunienu jos šventitų sienų.

— Visko pas jus pamatysi, arklialaižiai! — abejodama niurnėjo gera senukė; vienok ji buvo pripratus prie mūsų ir iš visos širdies gailėjosi tų savo arklialaižių.

Bet kada ir paskutiniai trupiniai pradėjo baigtis, mūsų padėjimas darėsi iš tikrųjų lyg nevisai smagus. Dalinomės mes, ką tik turėjome, bet jau ir dalitis nebuvo ką . . . Dviejų bandučių ir kopustų taurėliaus ant keturių, tai jau ir pustelnikams permažai. Kol da turėjome du karčiu bulvių, kurias kepdavome pakuroje*) mes, po teisybei, apie valgi ne ką tesirupinome; bet kad jau ir bulvės pradėjo baigtis, noroms-nenoroms reikėjo galvos sukti, kas čia bus daryta.

— Ar negalima, vyrai, laboratorijoj padaryti kokių sočių miltelių? — užminė vienas. — Kaip tu mislyji, Bulatov', kokioms nors sočios protopliazmos?

Bulatovas, kuris su visa širdžia buvo atsidavęs chemijai ir kone tikėjosi, kad su jos vienos pagelba galima išrišti visus painiausius gyvenimo klausimus, žinoma, tuojaus, suprato ant ko ans kreipia juokus, ir nusišypsuoja.

— Kodėl ne? galima! — tarė jisai iškilmingai. Baltymas . . . azotas . . . taukai . . . Tik duokite pinigų.

— Pinigų . . . Už pinigus tai ir Pavnutjevna pritaitys „baltymą“ ir „taukus“ be tavo chemijos ir da gardžiaus! Ne, brolau, tu išrask teip ką nors, be pinigų . . . Išraskie kokius surrogatus, ar ką.

— Surrogatus?! — su pasididžiavimu atsakė Bulatovas. — Surrogatai — tai ne mūsų darbas.

— Kodėl?

— Apie juos jus kreipkites prie žmonijos geradėjų . . .

— Prie žmonijos geradėjų? . . .

— Jie ant to išmislys. Žmonijos geradėjas niekadus nesuriks: „panem!“ Sunkioj gadynėje jis visada išmislys kokias pjuvenas, ar sunkenas. Ir da išgirsia. Teip ir teip, girdi, kad ir savo pačiai neduosiu jo valgyti, bet ką apie kitus, tai šitas surrogatas, kaip parodė praktika, gal . . . Jų pasiklauskite!

— Mes nusišnokėme, bet ilgai juoktis nebuvo galima, — badas baugino. Mes sukome galvas, bet iš to sukimo nieko nišėjo, tik darėsi dar liudnaus . . . Uždarbio neturėjome, pinigų neturėjome, iš niekur pagalbos laukti negalėjome . . .

— Tai ką, parkrisime nuo skorbuto, ar nuo šiltinės, — paims į klinikas, pavalgydis! — liudnai nutarė vienas.

— Ką-gi tu, brolau? — sugėdijamas jį, atsakė Bulatovas ir pakraipė galvą. — Ar į rytų fatalistus iširašiai? . . .

— Iširašysi, kaip nieko negalėsi padaryti.

— Na, nepadyvyk, aš velyk atsikratyti nuo skorbuto, ar šiltinės

*) Skaros.

*) Pakura = krosnis, pečius.

— Kuom-gi tu atsikratysi? — akyla išgirsti? Geradėjų surrogatais, kaip sako Bulatovas? Nuo jų tiesus kelias į klinikas . . . Pabandyk! . . .

Ginčas užsitraukė, ėjo karštin ir pikty. Abudu, kaip visada, perėjo ant visutinių klausymų, kuriuos ir su pilnais pilvais ne visada be pikto pasiseka išrišti, o jau su sueržitais matomo bado — ypač nesisekė. Teko juodu sustabdyti naujais juokais, mano kaimynas teip ir padarė.

— Na, iš tikro, vyrai, ar nestversimės šunienos? — nusijuokė pačiam ginčo karštyje.

— Hm . . . šunienos? . . . kodėl ne, bet kur tu jos gausi? — atkirto išlėto Bulatovas. — Šuo, bro-lau, brangus daiktas. Man rodos, ar neverčiaus būtų katiena — tai visai tiktų . . . kaip mislyjate vyrai. Man rodos, genijališka mislis; — medegos ik valiai! . . .

Ginčas užsibaigė.

— Tiesa! — patvirtinome mes linksmi, — ko-dėl ne? katės gerai. Puiki mislis! Bulatovas naują maistą atrado.

— Na, naują, ne naują, o išmislas bet nemažos vertės, — atsakė Bulatovas glostydamas savo ilgą barzdą. — Žiūrėkite: įstatymų surinkime apie kates, tur but, nieko nepasakyta. Išaina, lyg katė visai ne turtas, lyg koks laukinis gyvuolys, kurį ir medžiot visada galima, nės cirkuliaruose, kur yra pasakyta, kada ir kokių gyvuolių nevalia šaudyti, teipjau-gi kačius neminauotas, — ar ne teip?

— Teip!

— Maino vertė — zero? . . .

— Tiesa . . . Ee . . ., tu varai tiesiog pagal Smitą! — nusijuokė visi.

Bet Bulatovas, nė nenusišypsojęs, užrietė pirštą.

— Tai pirmas. Teip! Iš doriskos pusės, suėsti paklydusią katę ir lyg butų nekas, ar ne teip? Jau daug, daug, jeigu per tai kokia žiuponė veltai kokia dvidešimts sykių riktels: „kac-kac“.

Bulatovas užrietė antrą pirštą.

— Iš sotumo pusės — trečias, nėr ką nė kalbėti! — traukė jis. — Mėsa pirmo skyriaus! — ir jis užrietė trečią pirštą.

Bet čia jau mes kone plyšome juokais ir vos tik galėjome rékti jam: — žinoma, žinoma!

— Palaukit, palaukit! — neliovė jisai. — Yra dar vienas dalykas ne mažos vertės. — Ketvirtas. Pro Pavnutjevną katę pranešti nesunku, — o šičia ji nė nežvilgters. Rytoj parsinešu skeletą ir pa-statau jį ties pat durimis! . . . Iš-tolo pamačius, išdulkės . . . Na, ar gerai?!

— Žinoma, gerai.

Maisto klausymas buvo tokiu budu išrištas. Katės katėmis, ale tik bado nemirsi. Geras appetitas, kaip žinoma, puikiausias kukorius ir kaip bematant nuvarys kokį nori bjaurumą. Lyg tyčia apie mus buvo stačiai kačių vieta. Ar ją teip katės pamėgo ar didesnį laisvę jos čia atrado, ar pati laimė už mus stovėjo, tik apie mus tvoros ir stogai buvo lipte ap-lipę katėmis. Grižti, budavo, vėlai naktį namon, tai nuolatai girdi begėdiškai spiegiant ausis: „miau“, arba purškima, ir sutinki porelę, kuri tuojaus lekia į šalis.

— Gerai, kepsim kates! — sutikova mudu su Bulatovu.

— Bet su sąlyga, — pridėjo Kazanovas: — aš prieš principą nieko negaliu pasakyti, tik, šiuškstu, vyrai, vieno katino nekliudykit!

— Kokio?

— Rudo katino, senukės Grunevos . . . Senukė be jo nežinos nė kur dėtis.

Tą rudąjį Grunevos, mūsų kaiminkos ir visu pažįstamos katiną mes gerai pažinojome. Nupenėtas, tingus katinas visada ištisas voliiodavosi ant slenkščio, vos, vos viksčiodamas galą nodegos ir saldžiai žiurė-damas į šokinėjančius šalia jo žvirblius, primerkęs savo sočias akis, kuriose vienok blizgėjo žalios žari-jos . . . Retkarčiais, atkišęs kojukę, jis iškišdavo iš plaukų riestus, atbukusius nagus, bet tai buvo viskas, ką paliko nuo visos energijos sutumas ir tinginys. Gruneva iš viso ir teturėjo tiktai du draugu: rudąjį katiną ir anukę Lidiją Pavlovną, mūsų visų prietelką. Ją Kazanovas rengė į kursas. Ji buvo ant pažiūros visai nebjauri, mes visi tai pripažinome ir, naudodamiesi iš to, juokdavomės iš Kazanovo ir jo dovanų lekcijų, prie kurių sėdėdavo gana ilgai.

Nešnekus Kazanovas kaisdavo ir pykdavo ant mūsų, o mes, matydami tai, tyčia jį erzindavom. Dabar užstodamas rudąjį katiną jis, žinoma, ir nukaito.

— Kodėl? — lyg ištikro neišmanydami, nusiste-bėjome visi, pamatę jį nukaitus. — Ar gi jau, bro-lau, ir kačių klausyme negalima apseiti be protekcijų? — Kazanovui pasirodė, kad mes kalbame iš-tikrujų, ir jis pasišiaušė.

— Eikit sau, kokia čia protekcija?! Jau jeigu kokią nežinomą katę ir galima nuimti nuo stogo, kaip laukinę, tai to katino jau jokiū budu negalima, nės visi iš augšto gerai ž'nome, kam jis priguli.

— Sofizmas! — nukirto Bulatovas.

— Kodėl sofizmas?

— Sukčiausias sofizmas!

— Bet kodėl? — karščiovo Kazanovas.

— Dėl to, kad naktį kožna katė juoda . . . Ką tu pažįsi, ar „iš augšto žinomas“, ar ne? . . .

Kazanovas ant galo suprato juokus ir pats pra-sijuokė, bet mes ant to nenustojome ir pareikalavom atsipirkimo. Jeigu mes išpildome jo norą, tai už tai jis tur pirmutinis pristatyt katę.

— Gerai . . . Aš pagausiu! — sutiko jis.

— Pagausiu! — sugriebė Bulatovas. — Pagaut, bro-lau, nedidelis daiktas . . . Tu turi pristatyti katę ant stalo . . .

— Kaip tai?

— Teip: pirmučiausiai išdarinėti lege artis . . .

Kazanovas kruptelėjo, ir mes visi kruptelėjome. Apie tai nieks iš mūsų nebuvo pamislyjęs, o tuom tarpu tai buvo visas darbas. Pagauti nesunku, tai dar ne darbas. Visi nutilome.

— Aš negaliu! — visiems nutilus, prašneko Kazanovas. — Aš negaliu . . . Jug tai reikia už-mušti . . . Ne, negaliu.

Visi tylėjo.

— Pagauti — tai dar tiek to! . . . buvo jis pra-dėjęs, bet jį tuojaus sulaikė Bulatovas.

— Pagaut! pagaut kožnas vyras . . . Ne, bro-lau, tu išmėsinėkie . . . kas tai, vyrai, apsimitų?

Žinoma, niekas, nės visi, ir pats Bulatovas, nu-leidęs akis, tylėjo. Pagauti kožnas apsimitų, bet už-mušti, ant to niekas negalėjo atsidėti, nieks netu-rėjo tiek drąsos, ir pamislyti apie tai mums buvo bjauru. Pirmutinis atsikvošėjo Bulatovas.

— Tai tau ir išmislas! — jau net juokėsi jis linksmi. — Reikia atsimiti Ščedrino pasaką . . . Matyt, be mužiko nė katienos paėsti negali . . . E-e, vyrai, vyrai, be mužiko nė prie katės negalim prieti, ir čia jo reikia jieskoti.

Jis pakraipė galvą, sugėdindamas ir mus, ir save, ir mes, juokaudami, pradėjome įieškoti kito kelio išsisukti nuo bado. Kąčių klausymas turėjo prasmę . . . Bet jį netyčia parėmė laimingas atsitikimas. Radome teip reikalingą „muziką“ ir tuom tarpu buvo tai kumpanosis greitas Ličarda. Rado jį Kazanovas. Ant rytojaus, vėlai naktį grįžo jis iš draugų susirinkimo . . . Putė šiaurys; oras ir be vėjo buvo šaltas; vargšas vyniojosi į savo plėdą, kiek galėdamas, žengė kuogreičiausiai ir bet jį ėmė drebulys, ir dantys tarškėjo. Perėjęs per tiltą, pasuko į sodą ir ėjo sodu. Apie tą sodą vaikščiojo visokios paskalos, ir pakelevingi sergėdavosi, neidavo per jį naktį. Bet Kazanovas buvo nebailus. Priegtam jis žinojo, kad vargu nors viens turto įieškotojas gal kliudyti studentą, drebančią nuo šalčio po savo plėdą. Paejęs varšnas, išgirdo rėkiant vaiką. Po kairei pusei nuo tako, pačiam tankumyne, aiškiai buvo girdėt raudant.

„Kas tai galėtų būti?“ pamistėjo Kazanovas ir saptelėjo. Jis neapsirikio. Vaikas kosėjo ir raudėjo drebančiu nuo šalčio balsu tyloms, lyg bijodamas, kad kas neišgirstų, ir retkarčiais nustodamas. — „Keistas daigtas!“ — prašnabzdėjo Kazanovas ir žengė porą žingsnių.

— Kas čia verkia? — paklausė jis garsiai. Jam tai ištarus, balsas išsyk nutilo, ir aplinkui nebuvo girdėt jokio krutėjimo. Kazanovas užsigeidė iširti, kas čia yra. Jis pasiskubino prie krumų, praskleidė juos ir išsižiojo nuo dyvų.

Prie mėnulio šviesos, vos šviečiančios per šakas jis pamatė negilioj duobėje nuplyšusį, basą apsiašarojusį, susirietusį ir drebančią nuo nakties šalčio vaikiuką. Vaikas tuoj straktelėjo. Dantys jo tarškėjo, kaip nuo drugio.

— Ką tu čia veiki? Ko verki? — paklausė Kazanovas.

— Aš nieko, dėde . . . Aš tik teip . . . Dėduli, širdžiukai! . . . pradėjo prašytis vaikas drebedamas, kaip drebulės lapas, bet pamatęs stovint priešais savę ne palicijantą, nutilo ir vėl pradėjo verkti.

— Ko-gi tu verki?

— Nu—ša—lau, — atsakė ant galo jis pro verksmus drebančiu balsu.

— Nušalai? Kogi tu čia tupi?

Vaikas drebėjo ir verkė.

— Ar tu neturi namų?

— Nee . . . ee!

— Hm . . . — nusiminė Kazanovas, išgirdęs tokį atsakymą. — Kaip-gi, ar tu nė savųjų, nieko neturi?

— Ne . . . e! — raudėjo vaikas.

— Nė giminių, nieko?

— Nieko! Turėjau mamą — pernai numirė . . . Kazanovas švilptelėjo, — jis visada tai darydavo, kada nežinodavo, ką daryti ar ką sakyti, arba jeigu labai nusimūdavo.

— Hm . . . ką-gi tu veiki toj' duobėj? — paklausė jis nepamisylyjęs ir da neatsikvošėjęs.

Vaikas drebėjo, verkė ir tarškeno dantimis.

— Tai tu, sakai, visai neturi kur eiti? Hm . . . Jug tu čia sušalsi!

— Žinia, sušalsiu, ponaiti! — raudėjo vaikas.

— Nevadik manęs ponaičiu, — vadik: — Pavel Semionovič! . . . Ką-gi aš dabar su tavim pradėsiu? — abejojo, nusiminęs, Kazanovas.

Vaikas vėl tylėjo ir verkė drebedamas. Priešais Kazanovą stovėjo beveik nuogas sutvėrimas, be giminių, be prieglobos; jo padėjimas išrodė daug su-

kesnis už visus studentiškus vargus ir badavymus . . . Jis nežinojo nė ką daryti, raitė savo rusvą barzdžiukę o gerą jo širdį spaudė gailestis.

— Hm . . . Tai tu neturi kur pasidėti . . . tai-gi bėda! — kalbėjo jis tyloms, vis da nepamisylyjęs.

— Neturiu, ponaiti!

— Sakiau aš, nevadik manę ponaičiu! Hm . . . Hm . . . — mislyjo Kazanovas. — Na tai ką . . . Eik, vaike, pas mus, — pas manę! — pasitaisė jis.

Vaikas abejojo.

— Nebijok manęs! — jau visai tvirtai kalbėjo Kazanovas, imdamas už rankos vaikiuką, — nebijok, vaike . . . Aš, matai, studentas!

Miestuose kiekviens nelaimingas, skriaudžiamas ir stumdamas neturtėlis žino, kad studentas niekam nieko pikto nepadarys, kad jis greičiaus paduos ranką, išgelbės . . . Tamsiuose užkaboriuose, kur knibžda neturtėliai su savo vargais ir bėdoms, tik studento nesibijo. Tai žinojo jau ir vaikas. Jis tyloms ėjo paskui studentą. Pakeliui Kazanovas klausinėjo apie jo praeitį, bet vaikas, matyt, nenorėjo pasakotis ir verkdamas stengėsi atsikratyti.

Turėjęs jis retkarčiais darbą, buvęs pas „dvorniką**“) už pasiuntinį, nešiojęs vandenį ir malkas, buvęs pas skalbėja teipjau-gi už pasiuntinį . . . tik tiek teisklausė Kazanovas. Bet jis suprato, kad tas vaikas, gal kartais geriaus už suaugusis pažįsta gyvenimą, ypač jo bjauriasias, sunkiasias puses, kad jis jau moka užtylėti ir jau tur ką užtylėti. Galėjai jausti, kad tas vaikas daug ką slepia, ko negal arba drovisi pasakoti žmonėms.

— Vis tai butų tiek to, — mislyjo Kazanovas, atsiminęs Dikkenso nudriskėlius. — Visas klausymas, ar jis geros širdies, — ir kartas nuo karto atsisukdamas žiūrėjo ant Jonuko, — teip buvo jo vardas, — stengėsi patamsyje įžiūrėti tą mažą, drebančią nuo šalčio žmogystą, ir kassyk jį ėmė vis didesnis gailestis. Jis jau sumislyjo pramokėti jį ir padaryti iš jo gerą žmogų.

Mes, žinoma, tuojaus apstojome juodu, kaip tik pasirodė tarpduryje, ir kožnas stengėsi sudrašyti nubugštusį Jonuką. Jam tuojaus pakišome riekę mėsos ir rieškučias keptų, da šiltų, bulvių. Bevalga jam godžiai vakarienę, įtykino Pavnutjevna pažiūrėti, ką tokį įarsivedė: skeleto tasyk da nebuvo. Ji, kaip visada niurnėjo, pyko, žiūrėjo ant Jonuko nemaloniai, susibarė su mumis, bet matydama, kad mes nekantanti už tai, kad ji abejoja, „ar ne vagis“, ir paskui patyrus, juog jis našlaitis, netur nė giminių, nė gerų pažįstamų, iš gailesčio dągi apsirandojo, nusišnypštė į žiurstą ir, pasikuštus po kampą ištraukė sudriskusį seną kedelį užsikloti naktį našlaidžiukui. Jis, nedang ką teprašytas, išivyniojo su galva į seną kedelį ir tuojaus pradėjo knarkti savo šiltoj gulykloj.

— Na, tai mes turėsime dabar savo Ličardą! — pradėjo praktiškas ir viską gerai apmisylyjantis Bulatovas. — Puikus dalykas . . . Žiurėk, kaip knarkia! — linktelėjo galvą pažiūrėjęs į jį ir paskui atsuko savo geras, linksmas akis ant mūsų. — Tvirtas, tur but, vyras! Bet kol kasbus, mums ne pro šalį butų pasirupėti drabužius . . . Jug tik negal jis teip vaikščioti.

— Nuo žmogaus po siulą . . . parodyjo viens, bet Bulatovas nedavė pabaigti.

— Žinau . . . Tai tiesa . . . Bet bėda, jeigu nė siulo netsiras . . . Ką tada darysi?

*) namų sargas.

— Aš turiu dvejus čebatus, — atsiliepė Bielskis.
— Vieni išsizioję valgyt prašo, o kiti — ir valgyt, ir gerti.

— Bet-gi geriaus nekaip nieko.

— Teip. Čebatai yra. Šiltas kedelys yra, kad ir moteriškas, bet-gi šildys . . . O kepurė?

Kepurės nebuvo. Visi nesmagus tylėjo.

— O marškiniai? — traukė Bulatovas.

Vėl visi tylėjo.

— Palaukit, vyrai, — atsigavo Kazanovas. —

Ką čia dejuoti! Savę sunkų aprupūti, o kitą aprupūsim, tam galvas ant pečių nešiojam. Rytoj akademią pašauksime į pagelbą . . . Visko bus . . . Visko privilks.

Mes sutikome ir atsigulėm. Pabudome gana vėlai ir po teisybei nusistebėjome. Kambarys buvo gražiai iššluotas, čebatai nužibėti, drabužiai nuvalyti, praustuvė blizgėjo, kaip nauja, o Ličarda jau krinto kas žin ką, — jis ir Pavnutjevnai suskubo pributi į talką (tur but, vandens privilko, ir už tai gavo riekę), — ir žiūrėjo ant mūsų savo greitoms akimis, kurios blizgėjo, kaip vilko.

— Tai Ličarda! . . . Vyras! — surikome visi sykiu. Vaikpalaikis nukaito iš džiaugsmo; jam labai patiko, kad jį teip vadina. Jis jau buvo girdėjęs apie Anglų milordą ir jo tarną Ličardą tikrai.

— Ar nori but tikroju Ličarda?

— Noriu! — atsakė jis visai nušvitęs. — Ne patinka man mano vardas Jonukas. Ir teip manę visi vadįdavo kukuliu . . .

— Kas-gi teip vadino?

Bet vaikpalaikis patrypė, pažiūrėjo šnaivas ir taktai pasakė:

— Teip sau . . . visoki.

— Na, gerai, busi Ličarda!

Klausinėti daug jo mums iš pradžios lyg nesmagu buvo. — Palauksim, apsibus, — pats viską išpasakos. Priegtam mes gerai numanėm, kas buvo tie „visoki“.

Kazanovas neapsirikio. Draugai prinešė Ličardai daugybę visko, kaip tik apšaukėme. Atsirado ir čebatai, ir kepurė, ir marškiniai, vilko draugai savo „siulus“. Kruvoje mėtėsi ir senas portsigaras, viens įkišo ir mėlynas akuliorius ir du senu skalpeliu, kits paaukavo Hirtlio anatomiją su anatomišku atlasu, ydant išrinktus iš pardavimo pinigus atidėtumam ant Ličardos . . .

Lidija Pavlovna, išsigirdus teipjangi subruzdėjo ir tuojaus atnešė pundelį su „gardumynais“, kelias nosines ir širdingai gailėjosi, kad Ličarda ne mergaitė ir per tai jį neturint ką dovanoti. Žodžiu, mes savo driskių teip puikiai aprėdėm, kad ne tik jis, ir mes visi ištikrųjų stebėjomės. Pavnutjevna — ta visai sutirpo.

— Matai, kaip jūs viens kitą užstojate, — sakė jina. — Viens kitą gelbitės . . . Gerai, teip Dievas prisakė . . . Na ką čia šnekėti: išmintingi žmonės, studentai . . .

— Kaip, kaip? — sulaukė ją Bulatovas. O tu, teta, jug neseniai totoriais mus vadina.

— Na, vadinai! — pasišaušė senukė, — kokio daikto, kad sugėdinai! Kaip-gi nesugėdinti! Ar tai jums visada galvutes glostysi, — jūs visą svieta. Ponedie atleisk, ragožium išversite . . . Maištininkai!

— Jis ir teip ragožium stovi.

— Tfu! kad tavę! — nuspjovė su pasibjaurėjimu Pavnutjevna. — Ką pasakoja: svietas, girdi, neteip stovi. Prisiklausysi visko, Dieve neduok!

(Pabaiga bus.)

S. Daukanto gyvenimas ir raštai

Apie Simaną Daukantą, garbingą mūsų tautietį, bus girdėję jau gangreit visi apšviestiesniejie Lietuviai, tik gaila, kad nekas dar nežino, bent niekas dar neapskėlbė ištisos jo biografijos, reikalingos istorijai jo paties raštų ir jo laiko literatūros. Keistas, beveik nesuprantamas daiktas! Nuo Daukanto mirties praėjo ne daugiau, kaip 29 metai, laikas visiškai neilgas, o mės, jo numylėti tautiečiai, negalime nė tikrai žinoti, ką parašęs ir kaip gyvenęs visų garbinamas rašytojas! Kaip maža mės žinome apie Simaną D., galima suprasti jau iš to, juog teip drąsus autorius „Lietuv. raštų ir raštininkų (Tilžėje, 1890 m.)“ jam ir apsprendimui jo darbų tegalėjo paskirti tiktai penktą dalį tos vienos, kurią davė A. J. Višteliauckui, mažai mums žinomam, nesenei mirusiam mūsų rašytojėliui.

Jei neklystu, tad rašant apie D—o gyvenimą reikia šiuotarpu pasikąkinti tuo, ką randame p. Ed. Volterio straipsnyje, atspausdytame 15-oj knygtėje „Mitteilungen der lit. litter. Gesellschaft. Heidelberg. 1890.“ Nedaug nė tenai terandame, bet ką randame, tai gangreit visuomet būti daiktai, ko negalima pasakyti apie kitur randamas iš D—o gyvenimo žinias. Šį-met, kiek girdėt, medegos D—o biografijai esą surinkta daugiau; esąs spausdytas antru kartu jo „Būdas,“ išeinąs „Pasakojimas apie veikalus Lietuvių tautos,“ tokiu būdu, rašydami apie šito vyro darbus ir nuopelnas, rasi neilgai trukę galėsime jau drąsaus kalbėti. Tuo-tarpu sunku naudotis šitam tikslui ir iš kitų jo darbų, nes jie rėta rasti ir nelengva gaut pasiskaityti. Visos šitos priežastys, apsunkindamos ir mano šios dienos darbą, šiek-tiek paaiškina ir jo kliaudes, ypačiai nelygumą ir nepilnumą žinių. Rašydams remsiuos daugiausia ant minėto p. Volterio straipsnio, ant pranešimų tyrinėjusio D—o gyvenimą p. D. Silvestraičio ir pagalop ant kelių žinių, kurias gavau nuo žmogaus, panorėjusio pasilikti nežinomu.

Simanas Daukantas gimė 28 dieną Spalių mėnesio Kalvių sodžiujė, Linkimų parapijėje, Telsių paviete. Jo tėvas Jurgis D., karališkas sodietis, buvo mėsargis arba, kaip Žemaičiai sako, medininkas. Tėvas buvo žmogus neturtingas, nekiek teišsigalis. Todėl Simanas rasi ir visiškai būtų likęs prie tėvo, be kokio mokslu, kad nebūtų radęs gero žmogaus, kurs matydams vaiko mintrumą sušelpė jį pinigais ir tokiu būdu palengvino kelią prie šviesos. Tas žmogus buvo Daukantų giminiėtis, Truikinių (Aleksandrijos) altarista, kunigas Sim. Lopacinskis. Tai-gi per šito labdario priežastį ir gerą širdį mūsų Simanas galėjo pradėt ir savo ilgą mokslą. Ar šėip ar teip, tik paūgėjęs jis ėjo mokslus tam tikroj mokykloje, Žemaičių Kalvarijuje. Šitam miestelyje, prie Dominikonų klištoriaus, buvo nuo 1803 metų keturklisė „pavieta mokykla“ su šešiu metų kursu.*) Kada įstojo mokyklon D—s, tuotarpu sunku pasakyti, žinoma tik tiek, kad pavasarį 1814 metų jis buvo jau ketvirtoj klisioje tarp geriausių jos mokintinių. Tuomet t. y. 1814 metuose jisai tur-būt baigė čia ir mokslą, bent suraše mokintinių 1815-tų ir rudėns 1814-tų metų Simano D—o jau nebebuvo tenai. Tokiu būdu galima manyti, juog D—s toj mokykloje buvo maž-daug nuo

*) Ši mokykla buvo po priežiura Vilnians Universiteto, ir pabaigė ją mokintiniai buvo prijamami universitetan, kaip ir iš kitų, šešklisų to laiko mokykių: 1813 m. ji buvo paskaityta į šešias dalis ir pagalop 1825 m. pripažinta už tikrą gimnaziją. Po 1831 m. pradėta išgndyt viskas rusiškai, o visiškai uždaryta (Zem. Vysk., II. pp. 56, 57, 58).

1808 tų metų. Tarp mokintojų itin geras buvęs mokintojas istorijos, geras pamokslininkas kng. Jok. Falkovskis. Šis kunigas savo mokslu tur-būt nemažą darę išpaudą ant jauno, mintraus Simano, kurį, kaip žinoma, paskui traukte traukė istoriškai tyrinėjimai.

Dabar, pabaigęs Kalvarijos mokyklą, D—s ren-gėsi važiuot universitetan. Tur-būt tuo laiku jis ir prisirašė prie bajorų stovio, nes, kaip žinoma, tuo-met buvo pats baudžiamų laikas, kada į augštus mokslus priimdavo tiktai bajorus. Beveik nieko neturėdamas jis vyko pėksčias Vilniun ir įstojo universitetan. Kaip jis tenai gyveno ir mokėsi, mės tuo-tarpu neži-nome, nors labai malonu būtų patirti, nes tuo-met studentavo Vilniuje tarp kitų garsingas Ad. Mic-kevičius ir buvo tarp studentų kelios labai simpa-tiškos kuopelės; žinome tik tiek, kad baigęs Vilniaus universitetą, jis nukako Dorpatan ir įgijo tenai laipsnį magisterio filosofijos. Bejieškodams mokslo ir me-degos mūsų istorijai, jis aplankė dar Vokietiją, Pran-cūziją ir Angliją. Pagalop 1825 metuose Daukantas, 28 metų vyras, apsigyveno Rygoje, kur mokėdamas kelias kalbas buvo gavęs vietą vertėjo kalbų ir kan-celiarijos valdininko prie vietinio general-gubernato-riaus. Tenai tarp kitų savo darbų, jisai rinko senovės žinias apie Rygos miestą; rankraštis su tuo rinkiniu ir dabar tebėr pas jo giminietį Dra Kaunacki (Ki-viliai, Skuodos parap., Telšių pavietas).

1834 metuose D—s persikėlė Peterburgan, kur tarnavo per senato raštininką, dirbdamas trečiam de-partamente, — tam skyriui, kur sudėta teip vadina-moji Lietuviška Metrika. Peterburgė D—s gyveno apie 16 metų. Gangreit visa, ką gero jis yr mums padaręs, mės turime nuo šito laiko: čia jisai surinko neišpasakytai didelę daugybę visokių šaltinių Lie-tuvos istorijai, čia jis rašė lietuviškas knygas, kurią ir spaudė Peterburge, pasislėpdams po yvai-riais pseudonimais, kaip antai: Myle, Žeimys, Šau-klys Laukys ir t. t.

Peterbuge D—s susipažino su jaunu, bet jau karštu Lietuvos darbininku, kng. M. Valančiauskiu 1801—1875), kurs nuo 1840 metų buvo profesorium prie Dvasiškos Akademijos. Toji pažintis, toksai gy-venimas krūvoje, juo skatino ir vieną ir kitą prie darbo. Bet neilgai juodu tenai gyveno: 1845 m. kng. M. Valančiauskis persikėlė į Žemaičius, kur apėmė vietą rektoriaus Varnių seminarijos ir pas-kiaus 1850 m. tapo Žemaičių vyskupu. Dabar, įgijęs teip augštą valdžią ir norėdamas visas savo spėkas apversti ant tautos gero, darbštus vyskupas parsik-vietė į Lietuvą ir savo mokslingą tautietį. Tokiu būdu, P. D—s, klaidžiojęs apie 30 metų po svertimas šalis, pargrįžo vėl į savo numylėtus Žemaičius, idant galėtų dirbti išvien su kitu tokiu-pat karštu Žemai-čiu. Žodžiu sakant, dabar buvo užmanytas didelis darbas — leisti į žmones naudingas ir populiariškas knygas ir tokiu keliu platinti Lietuvoje apšvietimą žmonių.

Bet čionai, Varniuose, Žemaičių vyskupo būste, tarp dviejų apšviestųjų tautos tuojau pakilo nesuti-kiniai, ginčai, barnys. Apie šitąs barnis autorius „Lietuv. raštų ir raštininkų“ teip sako (pp. 34—35): „1850 m. Valančiauskis, Žemaitijos vyskupu likęs pakviėtas Daukanta vykti pas save į Varnius, dėl smagesnio darbštumo ant lietuvištos lauko, žadėda-mas Daukantui mokėti algos 200 rublių ant metų už jo trisus del tėvynės, o teip-gi atspausdyti jo Istoriją Lietuvos. Bet veikiai Varniuose vyskupas Daukanta no bergždiniais darbais: skaitymu apakusiam

kunigui Kodaniui kasdien po 3 adynas, rašymu lenkiškai žemaitiško žodyno, perrašymu lenkiškai-prancūziško žodyno ir t. t. Daukantas patį Val—skį išmokino čion vokiškos kalbos, teip kad tas galėjo, Kuršą lankydamas, susišnekėti su katalikais Vo-kiečiais. Neilgai trukus vyskupas algą sumažino Daukantui iki 150 rublių. Nesutikimas tarp abiejų prasidėjo ir perėjo teip toli, kad vyskupas ne-davė nėi arklių nuvažiuoti pas gydytoją sergančiam Daukantui. Po penkerių metų buvimo Varniuose D—as pėksčias ir sargalingas traukė į Svirlaukį, jieško-damas prieglaudos pas Petrą Smuglevyčių, o iš-čia po kelių metų jis persikėlė pas savo draugą kng. Ign. Vaišvilą į Papilę, Šiaulių pav. Čion barnis tarp Daukanto ir Valančiauski, kuri jau buvo prigesusi, vėl išliepsnojo ir Daukantas per gromatas vyskupui išmėtinėjo, kad per jį visiškaį jisai esąs nuplikęs ir savo istorijos neatspausdęs.“ Šitų žinių man pačiam neteko peržiūrėti pagal artymesnius šaltinius, bet kad jose yra šiek-tiek teisybės, apie tat vargu galima abejoti, bent tikrai žinoma, kad patsai D—as nepasi-girdavo savo garbingo tautiečio žmoniškumu, kaip ir tai, kad vysk. V—is kur galėdamas teip-pat atsi-liepdavo negeriausiai apie savo darbininką, Dau-kantą. Visi ginčai baigėsi, kaip pasakytą, tuo, juog D—s, išbuvęs penkerius metus, apleido Varnių miestelį ir paskutinius savo amžiaus metus perleido Papilėje, pas savo bičiulį kng. Ign. Vaišvilą, kurs ir šandien tebegyvena Ubiškiuose, Šiaulių pavieta (arti Telšių). Daukantas mirė 24 d. Lapkr. mėn. 1864 m. Praėjus 20 metų nuo jo mirties, tas-pats Vaišvila pastatė jam Papilėje ir paminklėlį, su tokiu parašu: „Atteivi! miniek sav, jog czionaj pažajdotas Szymonas Dav-kontas pirmas isz tarp mokitū virū raszitojas senoves vejkau Lietuvos, Zemajtijos ir kitū naudingū knigėlū. Jis par savą gyvenimą it vargo pelle, be pa-laubos trusieje vienutinej zemajtiszkaj rasziti delej naudos vientautiū. Gime 1793 m. Spalnio 28 d. Mire 1864 m. Lapkritio 24 d. Istark: Vieszpatie! duok jam atilsj amžiną. Pažajdois ant Jo kapa isteigiau su antraszu užristi ta akmina Papiles Kleb. Wajszwiła.“ Parašas, kaip matome, primena, bent savo pradžia, parašą trims šimtams Spartiečių, kurie del tėvynės paguldė kita-kart savo galvas. Kng. Vaišvila, sulygindamas Daukantą su Leonido karū-mene, norėjo pasakyti, juog velionis padėjęs visas savo spėkas, paskyręs visą savo amžį, kad tik ap-šviestų savo tėvynę ir tokiu keliu nors mažumą pa-lengvintų jai kelią prie laisvės ir geresnės ateities. P. Volteris, paminėdamas apie šitą menką paminklėlį, teip priduria viršūj minėtam straipsnyje: „gaila, kad apšviestiesniems Lietuvininkams lygšiolei tebeužginta pastatyti Daukantui kitas, tvirtesnis paminklas, iš-leisiant dar nespausdytą į Lietuvos istoriją ir nau-jai atspausdant dabar suretėjusias populiariškas jo knygutes.“ Tokiu pasielgimu, žinoma, pastatytume ne tiktai mirusiam rašytojui paminklą, bet dar pa-darytume daug naudos savo ir D—o tautiečiams.

Tiek tegalima tuo-tarpu pasakyti apie S. D—o gyvenimą. Patsai velionis, bent kiek matyt iš jo laiskelio, rašyto 1 d. Balandžio mėn. 1857 m. iš Kuršo (Neu-Bergfried, netoli Mintaujos, kur jis kokį laiką gyveno); nenorėjo, kad apie jo gyvenimą paplistų žinios ir šioks-toks garsmas. Vienam savo bičiuliui, paprašusiam atsiūsti surašą jo sustatytų knygų ir autobiografiją, jisai išskaitęs savo rašytus darbus teip sako: „tik susimildamas pasirūpink, kad apie tat ne-būtų spausta nėvienam laikraštyje. Mane didei

stebino Tavo reikalavimas biografijos ir surašo darbų, lyg pats jų nežinotum. Tik meldžiamas niekam nepranešk apie juos, tegul patys jiesko, kad nor ką žinoti, nenorėčiau, kad imtų jau surašytas žinias ir girtusi jomis laikraščiuose.“ Ir toks mūsų rašytojus kuklumas turėjo apsinkinti darbą jo biografams. Nebežinodams tuo-tarpu daugiaus reikalingų mums iš D—o gyvenimo faktų, aš čionai paduodu dar jo paties išskirstymą savo palaikų, nes tie faktai, apie kuriuos kalbama tam testamente, man rodos, galės nors kiek paaiškinti jo gyvenimą ir darbus. Štai turinys*) to lenkiškai parašyto testamento:

„Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus ir Dvasios Šventos. Amen. Paskyręs nuodėmėtą mano dvasele Viešpačiui, Vienam Šv. Trejybėje, turėdams sveiką protą ir tvirtą atmintį, paskutinai išskirstau mano daiktus, kuriuos jei visus surinktum, nė šimto rublių nebūs verti; tokius tad daiktus, — skalbinius ir visus žieminius bei vasarinius drabužius, — palieku kung. Ignotui Vaišvilai, Papilės bažnyčios klebonui, kuris teiksis mane palaidoti ko prasiūciai ant savo bažnyčios kapų, daiktus, kuriuos norės, pats pasilaikys, o kitus teiksis parduoti ir padalinti išrinktus pinigus pavargėliams. Dar tas-pats Kung. Vaišvila, mano Labdarys, teiksis priimti nuo Kollegijos assessoriaus Lauryno Vambuto: 1) sieninį laikrodėlį, 2) nebe naujus kailinius (furo szopowe), 3) du priegalviu, vieną oda aptrauktą, antrą be užvalkalo, abudu pripiltu pūkų, 4) skaisčiai raudoną, pusišilkę naują užklodę, 5) skryntę su knygomis, kuri yr' pas tą patį L. Vambutą. Šitas knygas Kung Vaišvila, mano Labdarys, teiksis parduoti ir išdalinti pinigus pavargėliams, tas knygas, kurios liekti mano buvusiam kambaryje ant stalo pas tą patį L. Vambutą su Kojalovičiaus istorija, jis teiksis atiduoti Telsių iškalos mokintiniui Jurgiui Daukantui, o likusius pas tą pat L. Vambutą uosinį staliuką, sustumtinę lovą ir paveikslą Švenčiausios Aušros vartų Dievo Motinos dovanojų Jos Myl. Aldonai Vambutaitei. Tas-pats Kunigas Ign. Vaišvila, mano Labdarys, išpardavęs daiktus ir knygas, teiksis nusiųsti 30 rublių į Staurilius Jo Myl. ribų tiesdariui**) Ign. Daukantui, kurs man buvo pavėdęs bylą Jos Myl. Kapitonenės Skrzetuskienės: kadangi savo rejestruose radau užrašyta, juog turiu nusiųsti 30 rublių Jos Myl. Skrzetuskieni, todėl Jo Myl. tiesdarys bus maloningas ir sugrąžis jai arba jos palaikininkams tuos 30 rublių Antra, Varnių Zavadzko knyginas priskaitė ant manęs už stacijų knygutes (ksiażeczki stacyjne) trisdszimt keturis rublius, todėl Kunigas Vaišvila teiksis nusižemines paprašyti Jo Mylistos Vyskupo Valančiaus, idant teiktųsi užmokėti Zavadzko knygnynui tuos 34 rublius. Pagalop tas-pats kung. Vaišvila priijims Telsių kasoje mano pereinę (1861) metų pensiją, keturesdšimt du rubliu. Jei Jo Mylista mūsų Piemuo nepanorėtų užmokėti knygnynui, tad prašau užmokėti iš pensijos, o už likusius, suka-

*) Turinys = kas kur turima, Inhalt (Cnf mezigyns, slėpinyse). Talpas = geräumig, fassend, вместительный, просторный, kurs gal daug sutalpinti (=ardvas, erdvas, ertas); kitur = kurs lengvai gal sutilpti, kurs lengvai sutelpa, leicht plazierbar, cnf. Svodb. r 87: „Norint mano didė bendrovė (Kameradschaft, Gesellschaft), bet taip ir mažoj' sėklyčioj sutilps.“ Marus = kurs kitam greit gal padaro, greit numarina (pav. peilis, šaudyklė), kitur = kurs pats greit miršta, dvasia (koks nors gyvas daiktas). Tulpa, latv. telpu = der ausreichende Raum zur Unterbringung von Personen und Sachen, вместимость, visa vieta, kurioj gal kas tilpti; kokio-nors daikto įtampa butų visa toji vieta, kurion gal kas tilpti.

**) Sėdzienu granicznemu“, kurs atmatuodavo žemes vandenų sodiečiams.

kus metams nuo mano mirties, atlaikyti šv. Mišias už mano dvasele. Po tokiu išskirstymu mano palaikų, mano paties ranka surašytu 2 d. Sausio mėn. 1862 m. Papilėje, pridėjęs mano herbo antspaudą, savo paties ranka pasirašau: Kollegijos assessorius Simanas Daukantas (Kollezski assessor Szymon Dowkont).“

S. D—tas išbuvo visą amžį nevedęs.

S. D—tas buvo itin gerai apšviestas vyras, piukus žinovas istorijos, pasižino ir susirašinėdavo su garsingiausiais savo laiko bičiuliais ir tyrėjais jo tautos, su Pabrieža, Kazim. Maigiu, Karaliaučiaus profes. Voigt ir daugeliu kitų. Visą savo amžį jisai rinko knygas ir šėip medegą Lietuvos istorijai. Visa toji biblioteka, — ją tebeturi Daukanto sesers sūnaitis, minėtas dr. Kaunackis, — galėtų būt, sako p. Volteris, pamatu nacionališko Lietuvos muzėjaus. Jo rankraščiuose yra išrašos iš Peterburgo Lietuv. Metrikos, ištraukos iš manuskriptų grafo Platerio (= Fragmenta historica ex bibliotheca illustris com. Georgii Plater, Marsch. Rosseinensis) ir neišpasakyta daugybė kopijų ir šėip-jau visokių dokumentų, reikalingų rašytojui Lietuvos, istorijos.

Prie jo raštų visiškai ar tik maž- daug apdirbtų priguli — I. istoriški:

1. Pasakojimas apie Weikalus Lietuvių tautos senove, kuri trumpaj aprašia Simons Daukantas, Rasztinikas, Pilozopios Magistras. Antra dalis, Metuse 1850 (Volt.). P. Silvestraičio surašuose šito rankraščio ar tik pirmos jo dalies autorium pavadintas Jonas Ejnaras (D-o pseudonimas), kurs pradžioje savo darbo pridėjęs tokį motto: „non est generosorum hominum res alienas quaerere et pati suas per ignaviam amitti (geriems žmonėms nepridera tyrinėt kitų dalykai, apleidus savo senovę)“.

2. Dar pirmiaus D—s parašė panašų į anksčiaus minėtąjį didelį istorišką darbą, su antrašu: „Istorije Zemajtizka“, 551 puslapis, in did. 8° (Volt.). Kur yra šis rankraštis?

3. Budą senovės — Lėtuvių Kalnienū ir Žamajtiū iszraszę pagal senovės Rasztū Jokybs Łaukys. Petropilie, spaudinie pas C. Hintze, 1845. Rankraštis turi tokį motto: „Patrum instituta non temere deserenda. S. Basilus 42 (be priezasties nereikia pamesti tėvų būdo).“

4. Justini Historiarum vertalas. Viršuj minėtam laiške, rašytame 1857 m., apie šį darbą D—s rašo, kad vargu suspėses jį atspausdyti, nes einas jau senyn . . . (rankraštis).

II. Kitos D—o knygos filologiško turinio:

5. Prasmą Lotinū kalbės paraszę K. W. Myla. Petropilie. Ispausta pas K. Hintze 1837.

6. Pasakas Phedro iszgulde isz lotiniszkos kalbės į žamajtizką Motiejus Szauklys, o apskelbė Ksawer. Kanapackis. Petropilie. Ispaustas pas E. Pratzs, 1846.

7. Dajnes Žiamajtiū, pagal žodii dajninikū iszraszitas. Pirmasis pėdelis. Petropilie. Spaudinies pas C. Kray, XVI, 8°. Knygutės paskyrimas: „Dėdžio à son Excellence Madame la Maréchale Theobald de Gadon, née de Szukszta.“

8. Surinkimas lietuviškų priežodžių. Rankraštis be antrašo.

9. a) Lietuviškas žodynas nuo A sulyg G (gvildus), su lotyniškais paaiškinimais tūlų žodžių; b) lenkiškas žodynas, su išvertimu maž-daug pusės žodžių į lietuvišką kalbą, tris tomai (A—M, N—P, R—Z). Rankraščiai.

10. Abeciela Lijtuviū — Kalnienū ir Žamajtiū kalbos, tūrinti sawiep: Maldas, tikibės istatimus, de-

rybės pamokslus, mistrenturą, pasakas, patartes, senosės ir naujosios Gudų rodbalses arba litaras, su parodimó lykiaus arba skaitliaus Ukiszkių, Rimiszkių ir gódiszkių ženklú. Petropilie Ispausta pas K. Krajų. 1842, 12°, 80 psl.

11. Pagal minėtą jo laišką buvęs 1857 m. parašytas naujas Elémentorius; D—s ketino siųsti jį Balandžio mėnesį 1857 m. cenzūron.

12. *Givatas didiujų karvaidių senovės* suraszę lotiniskay *Kornelius Nepos*. Iszgulde isz lotiniskos i letuwiszka kalba jaunuomenės naudon J. Dewinakis, o apskėlbė Ksaweras Knapackis. Petropilie. Spaudinie pas O. Hintze. 1846.

III. Knygutės su nandingais skaitymais žmonėms:

13. *Parodimas kaip apinius auginti* pagal naujųjų pritirimų, kórius apskėlbė teutoniskay B. A. Grunards, o iszgulde i Žiamajtių kalbą Jonas Ragaunis. Petropilie. 1847.

14. *Tabokū auginimas*. Pamokimas ape auginimą tabokū, kóri iszraszę gudiszka D. Strukow, o i Žemaitių kalbą iszgulde Jonas Girdenis. Petropilie, Ispaustas pas K. Krajų. 1847, in 8°, 76 psl.

15. *Pamokslą apie sodnius* arba daiginus wajsingū mediū (J. H. Zigra), iszgulde isz Teutonų kalbos i Žiamaitiū Antons Žeimis. Petropilie 1849.

16. *Pamokimā, kaip rinkti medines sieklas*, pargólde isz Gudų kalbos i Žiamajtių kalbą Jonas Purwys. Petropilie 1849.

17. *Ugnės kningėlė* arba trumpą pamokslą, kas wertaj daryti pulas pirm ugnės ugnei pasidariós . . . Iszraszę Jonas Wangys ir apskėlbė m. 1802, o dabar antrą atweį apskėlbė Antanas Wajnejkis. Petropilie. 1849.

18. *Naudinga Bittū Knygele* . . . etc. par G. D. Settegast. Petropilie. 1848.

19. *Siejamoses paszaro-žoles*. Minėtam laiške apie šitą knygutę D—s atsišaukia: „Zawadzki's ja subiaurino, nes išleisdė be paveikslų, todėl nekam jį verta.“

20. *Knigėle apie žinias draugystes nusituriėjima* arba pamokimas kaip reik girtibe pamesti etc. . . . par kuniga Simforiona Mielešką. Petropilie, pas K. Mejer, 36 psl. 1846.

P. Ed. Volteris priskaito minėtam straipnyje šitą knygutę prie D—to darbu. Ar tat teisybė? Abejoju. —

21. *Palangos Petris*. Minėtam laiškelyje apie ją teip sako D—s: „yra tat apysakėlė pagal Robinzoną, leista cenzūros, ši-met bus atspausdyta.“ Kur ji dabar yra?

22. *Pamokslas kaip gires kirsti, sieti ir dijkti dieł* Alwino Ukiniko paraszia Antanas Dugys, metuse 1854, in folio 43 lapai. Rankraštis par d-řą Kaunackį (Silv.).

23. *Instrukcija girininkams*, in folio 104 lapai. Rankraštis pas drą Kaunackį (Silv.).

24. *Gaspadorius*. Tikras antrašas man nežinomas. Apie šitą rankraštį D—s teip rašė 1857 m.: „yra tat vertalas iš lenkiškos kalbos, paskiriamas nedideliems dujininkams; pirmoj dalyje kalbama apie išdirbimą žemės, antroj apie auginimą arklių, galvijų, avių ir kaip gydyt jų ligos, trečioj kalbama apie sodus, bites ir apinius.“ Ar da yra kur tas rankraštis ar toji knygutė?

25. *Rubiniatio Peluzės gyvenimas*, iszgulditas isz Teutonų kalbos i Žiamaitiū pagal 12-io ispaudimo Joch Heinr. Campe (Volt).

26. *Kajminės Saugtes* arba *Palicijos istatimas*, dieł skarbo walstionū, saulielidiniosi gubernijosi arba sritiesi. 12 lapų in folio, rankraštis nepilnas (Silv.).

IV. Dvasiško turinio knygos:

27. Prie viršuj' minėtų knygų ir rankraščių turi būt dar priskaitomos: „*Epitome historiae sacrae auctore C. F. Lhomond in Universitate Parisiensi professore emerito* (su lietuvišku žodynėliu pagal laišką 1857 m.)“ Kas turi šitą knygutę? ir 28. *Maldas Katalikū*, pagal Bažniczios szv. Rimo iszraszitas. Metuse 1842. 246 puslapių rankraštis, perėjęs 11 d. Liepos mėn. 1847 m. per Vilniaus cenzūrą. Rankraštis pas drą Kaunackį. —

Esas dar aritmetikos vadovėlis ir keli kiti mažmožiai. —

Kaip matome iš šitos apyžvalgos, Daukantas buvo nepaprastas enciklopedistas: rašė istoriją, gramatiką, žodyną ir visokias populiariškas knygutes. Teip jisai darė, žinoma, ne išgero. Iš jo rinkinių matyti, kad dvasia ir kūnu jisai buvo istorikas, ir jei rašė ne tiktai istoriją, tai tik todėl, juog máža buvo rašytojų ant kitos dirvos, ant tos dirvos, kuri arti sodžiaus ir žemininkų. Taigi jo meilė del darbo žmonių ir savo tautos privertė jį atsisakyti nuo savo specialiskumo — nuo tyrinėjimo vienat mūsų praeities. Kad kitų rašytojų darbai būtų jį pakakinę, jisai būtų galėjęs pasilikti ir istoriku, bet tuo-kart, matyti, nedaug buvo tikusių darbininkų, bent tokių, kurie būtų galėję pakakinti mūsų Daukantą.

Kalba jo raštų visur žemaitiška. Jisai pats buvo Žemaitis, pakuršietis, todėl ir rašė žemaitiškai su nemaža priemaiša latviškų žodžių ir kartais konstrukcijų. Gyvendamas daugiausia svetur, tarp svetimų gaivalų, jis negalėjo rašyti teip laisvai ir lengvai, kaip tat kitas jo tautietis, kng. M. Val—kis, kuris beveik visą savo amžį gyveno tarp savo žmonių. Jei D—to kalboje kartais matyti nelaisvi ir nelengvi reiškiniai, gana sunkios ir parinktos konstrukcijos, tad reikia vėl pripažinti, kad iš jo raštų matyti ir didelis, nepaprastas žinovas savo prigimtinės kalbos, ne tik gyvosios, bet ir senoviškos.

Ištyrinėjimą jo kalbos ir apsprendimą jo tikrų nuopelnų mūsų literatūroje, palieku tolesniam laikui. Tuo-tarpu reikėtų rinkti visokia medega ir skėlbtii „Varpe“ — apie jo gyvenimą, apie jo raštus, rankraščius . . . Surinkę daug medegos, galėsime drąsiau šitą spręsti.

A. Gerulaitis.

Kaunas, 15 d. Spalių mėn. 1893 m. *Jellowsky*

Simano Daukanto

„Budasis senovės Lietuvių Kalbėnų ir Žemaičių.“

Mūsų literatura neturtinga abelnai, o ypac máža mes turime raštų apie mūsų tautos praeitį. Priežastys tokio liudno padėjimo yvairios ir tarp jų nemenką svarbą turi stoka mūsų krašte augštesnių moklų mokyklos, kokia kitąkart buvo Vilniaus universitetas. Šitam universitete buvo svarbiausi šaltiniai, iš kurių darbštus tyrinėtojas galėjo semti žinias apie žilą senovę savo krašto ir apšviesti tamsius kampelius tautos gyvenimo; dabar-gi beveik visi tie šaltiniai esti Rusų rankose, kurie išsigabeno juos į savo sostapiles ir kitus miestus su universitetais ir išikūre tokiu budu iš svetimų mokslo turtų knygynus ir muzėjus. Kadangi retam Lietuviui tenka gyventi centruose Rusijos dvasiško gyvenimo, kur sukrauti šaltiniai mūsų tautos istorijai, tai suprantamas dalykas, juog mūsų literatūroj, nesenei da teatgijusioj, máža tegali būt moksliskų tyrinėjimų, kurie aiškintų tautos praeitį, jos veikalus ir gyvenimą, laimę ir nelaimę istoriską likimą. Delto itin labai prider.

branginti pradžioj išrašytą moksliską darbą mūsų garbingo Simano Daukanto, kuriam šimet sukakus šimtui metų nuo jo gimimo pavadame širdingus atminimus.

„Būde“ S. Daukantas atidengia mums seniausius laikus mūsų tautos gyvenimo ir, kartais tikrai poetiškais žodžiais, aprašo jos senovės kultūrą, būtent: kraštą, gyventojų būdą, papročius ir darbus, ekonomišką būvį, tikėjimą ir šventes, valdymą, karo dalykus ir pirkliavymą. Iš vieno tik išskaitymo turinio dalykų gali jau manyt, juog autorius nepraleido nė vienos dalies Lietuvių senovės gyvenimo, pradėdamas nuo to, kur jie gyveno, iki atėjo į Baltąjį pajūrį, ir baigiant smulkiais tyrinėjimais apie jaunimo pasilinksminimus ir suaugusių knibinius vakare po dienos darbų. Norint priderančiai nuspręsti „Būdo“ vertę, reiktų gerai žinoti visa, kas tik rašyta apie Lietuvos senovę ir kas da šiandien gyvena žmonių papročiuose; kadangi man trūksta tokių žinių, turiu pasikiekti tik nekuriomis skyriais šito darbo ir šiokiomis tokiais užtėmyjimais, pavesdamas giliaus nuspręsti geras ir silpnas jo puses žinovams mūsų senovės. Taigi aš noriu pakalbėti tikrai apie Lietuvių būstinę, iki jie atsikėlė į kraštą, kuris paskui tapo branduoliu Lietuvių viešpatystės, apie ekonomišką būvį ir tikėjimą.

Gilioj senovėj, sako S. Daukantas, pirm Kristaus gimimo, Lietuvių tauta gyveno Juodamjam pajūryj, siaurės link, ir buvo vadinama ne Lietuviais, bet kitais vardais, beje: „Indijonimis“, „Kiemarionimis“, Skitais, Getais ir Giruliais. Indijonimis vadinę ją delto, juog buvo kilusi iš Indijos, kaip tai rodė jos būdas, tikėjimas ir kultūra, iš kurių ji būtinai panaši buvo į Indijonis; Kiemarionimis vadinę ypač tuos, kurie gyveno žemės šnipė*, išikišusiam į Juodąją jūrą, regisi, delto, juog privažiuojant iš Judosios jūros matyt buvo kiemai, tartum jūroj paskendę; tankiaus vadinę Lietuvius Skitais arba Kailinuočiais delto, juog žiemą ir vasarą kailinius dėvėję; bet tankiausia vadinę Getais, o tuos, ka giriose gyveno, Giruliais. Lietuviai, vadinami senovėj tokiais vardais, gyvenę iš pradžių pietiniam šlaite šios dienos Rusijos, pačiam Juodamjam pajūryj; bet čia jiems begyvenant, ilgainiu išikūrė tulose vietose Grekai ir įsteigė garsias vėlesniam laike pilis Kersonesą, Teodosiją ir Albiją. Paskiaus atsigrūdo ten iš Azijos tauta, Gudais vadinama, nežinia, ar išvaryta, ar turtų pasmilusi, o da vėliaus atsigrūdo teip-pat iš Azijos kitos tautos, nožmesnės už Gudus, kurių žmonės buvo pupnosiai, aukštų akių, išsokusių žandų, platveidžiai, karė narsūs ir kantrūs. Šitie aukštakiai arba platburniai ir Gudai pradėję kariauti su Lietuviais ir išvarę juos iš Juodojo pajūrio į žiemius, būtent į tyrus, į tą kraštą, kur teka upės Tyrulė, Niperis ir Dunojus. Einant stipryn ir platyn Gudų galybei ir valdymui, Lietuviai turėję trauktis vis tolyn ir tolyn į žiemius ir galutinai apsigyveno krašte tarp upių Islos ir Daugavos, užėmę Baltąjį pajūrį ir vietas į rytus nuo jo. Nauja būstinė, kurios dalį ir šiandien Lietuviai tebelaiiko, senovėj labai giringa buvo; kur šiandien keliaudamas matai dirvas ir pievas žaliuojant, tuomet beveik visur niūksojo traškancios, neįžengiamos girios; jose Lietuviai turėjo uždangą nuo žiaurais oro, apdarą ir maistą, visokią medėją ukės padargai ir geriausią pasilėpimą karo laike. Nuo girių daugumo prigulėjo ir Lietuvių ukės būdas; teip, jie versdavosi bitininkyste, kurios vaisius

netik susinaudodavo kasdieniniams reikalams, bet ir parduodavo į svetimas šalis; medžiodavo visokius girių gyvuolius, meškas, lušis, briedžius, sabalus, kiaunes, ūdras ir t. t. ir iš jų kailių taisydavosi apdarą, o kas atlikdavo, leisdavo į svetimus kraštus, keisdami juos į reikalingus sau daiktus, beje: į geležį ir druską. Bet svarbiausia dalis Lietuvių ukės buvo dirbimas žemės, orė*). Iš pradžių žemė visutinė buvo ir kas kame buvo apsigyvenęs viduryj girios, namus išikūręs, dirvas apskui praplėšęs ir pievas praskynęs, tam toks gyvenimas ir žemė, gyvenimui prideranti, prigulėjo kaip savastis, su kuria jis, ka norėjo, galėjo daryti: galėjo dovanoti, parduoti etc. Tokiu būdu žemė ilgainiu buvo užimta ir pateko į valdymą atskirų artojų-savininkų, o likusią nuo jų pasisavino jau valdovai, kurie dalino ją, kaip savo daiktą, liepdami sau tarnauti arba duoklę mokėti, jau, vėliaus, didieji kunigaikščiai; šitie teip-gi dalino pasavintą žemę savo tarnams arba amžinai, arba lyg gyvos galvos. Artojai gyveno skyrium, atsikieminėję nuo kits kito per gerą šaukimą, teip, idant gaidžio arba šuns balsą savo kaimyno galėtų girdėti; teip dar, jau norėdami išvengti tarp savęs barnių, jau besisaugodami nuo gaisrų, idant vienai triobai užsidegus ugnis negalėtų prigauti kaimyno triobos, arba istikus kokiai nelaimėi vienam kieme, idant kitas, girdėdamas savo kaimyno šunis lojant, pats galėtų tuo tarpu pasirengti ojų nuo savęs remti arba kitam pagalbą duoti. Teip begyvenant, nebuvo tarp jų „nė įžodžiu, nė įtartei, nėgi skaugei vietos.“ Tėviškės mažne visų buvo lygios, nes laukų ir dirvų neplatinę dėl yvairių priežasčių: jau, idant valdydami plačius laukus nuo karo neatprastų ir ilgainiu išlepę tikrai ant orės neatsidėję, jau idant praplatinę savo laukus netaptų didesni už kitus ir vardgienių nespaustų, dvarų ir rūmų nesistatytų ir ilgainiu pinigų nepradėtų geisti, nuo kurių, kaip žinoma, vaidai, barnės ir nesutikimai tarp ūkininkų kila. Delto tarp Lietuvių buvusi gera ekonomišką tvarka, kurią pri-laikydavo teip-gi paveiklingos jų ypatybės, būtent: dorumas, malonumas ir meilė taikos. Vis tai liudyja, juog senovėj Lietuvių kultūra buvo augšta, jei lygysime ją prie laiko kitų tautų kultūros. Ju kultūros augštumas apsiereiškias teip-gi tikėjime. Gilioj senovėj Lietuviai tikėję, būk visa pasaulė kilusi nuo šilumos, kurios pirmutinį kurėją vadinę Perkūnu arba Perkūnu nuo žodžio perėti, delto, juog jis išperėjęs vis, kas regima ir neregima šioj pasaulėj. Perkūnas sutvėręs ir šilumą, nuo kurios veikimo atsirado visi daiktai; delto Lietuviai be paliovos kurinę ugnį ant garbės Perkūnui, kaip ženklą jo galybės. Perkūną vadinę visokiais vardais, beje: Bočium, Praamžiu, Aukštėju, Visgamtu, Aukopirmu ir t. t., norėdami tuo paženklinoti visokias jo ypatybes, kaip sutvėrtojo viso esančio. Rašytojai-svetimašaliai, nesuprasedami lietuviškos kalbos, priėmė nekuriuos Perkūno vardus per vardus atskirų dievų ir tokiu būdu išplatinę klaidingą nuomonę, būk Lietuviai į daugybę dievų tikėję. Šita nuomonė pritinkanti vėlesniam laikui, kada Lietuviai arčiaus suvėjo į pažintį su kitomis tautomis, kurių įtekmė ilgainiu apsiereiškė gyvenime ir tikėjimo nuomonėse.

Išrašytos vietos rodo, juog „Būde“ S. Daukantas užkabina svarbiausius klausymus mūsų draugijos istorijos ir išriša juos, pasiremdamas ant literatūros ir daugybės šaltinių. Ar teisingai jis išriša tuos klau-

* Prūsų Lietuviai, prie „Kursiškuju mariu“ gyvenantieje, tokius „šnipus“ vadina ragais, pvzd. „Vėntės ragas“ (vok. Windenburg). Red.

*) Orė = Ackerbau. земледелие.

symus, negaliu tikrai sakyti del augščiau minėtos priežasties — stokos man tam tikrų žinių —, bet kiekvienas, man regisi, pripažįs, juog jo pažūros ant išrašytų čia itin interesingų klausimų — iš kur Lietuviai atėjo į Baltąjį pajūrį, koks buvo jų ekonomiškasis būvis arba, tikriaus, kaip jie valdė žemę ir kokios buvo tikėjimo nuomonės —, negali neišsukti abejojimų. Taigi, kreipdamiesi prie pirmojo klausimo, matome, juog Daukantas remia savo pažūrą, būk gilioj senovėj Lietuviai gyvenę Juodamjam pajūry, ant to krašto upių ir vietų vardų, kuriuos jis per lietuviškus laiko, ir ant panašumo į lietuviškus papročius ten gyvenusių tautų. Nors sunku tikrinti, ar lietuviški žodžiai Tyrai, Tyrulė, Istris, Marė, Marių-marinė, vienok man rodosi, kad, jeigu jie ir lietuviški būtų, vis da negalima būtų sakyti, kad tautos, kurios gyveno vietose, lietuviškai vadinamose, buvo lietuviškos kilties, kaip antai: Skitai, Getai, Giruliai ir k. k., vietos ir upės galėjo būt pavadintos lietuviškais vardais delto, kad Lietuviai arba gyveno tenai arba tik perėjo per tas vietas, trumpą laiką užsiturėję, bet vis tai neduoda jokio pamato tikrinti, kad minėti vardai buvo duoti Skitų, Getų ir k. k., nes jų kalba nežinoma ir delto nėra nė kokio ryšio tarp lietuviškų vardų ir tautų, priimamų per Lietuvius. Vienok, regisi, galima būtų manyti, juog tokį ryšį galėtų užstoti panašumas į lietuviškus tų tautų papročius; bet išvedant tautų giminystę iš papročių panašumo nereikia užmiršti, kad panašius ir dagi vienokius papročius gali turėti tautos visiškai ne giminės; tai priguli nuo vienokio kultūros laipsnio, nuo vienokių gyvenimo sąlygų, nuo įtekmės vienos tautos ant kitos ir t. t.; užtai, idant galima būtų priimti kokias-nors tautas per gimes, turėtų būti daug panašių arba vienokių papročių ir kitų tautos ypatybių; žinios gi apie Skitus, Getus ir k. k. per menkos, idant būtų užtenkančiai medegos spręsti, juog jie buvo Lietuviai arba artymi jų giminės.

Ne menkesni abejojimai teipgi kila išigilinant į S. Daukanto pažūras ant ekonomiško būvio. Jis sako, būk jau gilioj senovėj Lietuviai valdė žemę kaip savastį, su kuria, ką norėjo, galėjo daryti. Bet istorija valdymo žemės rodo, juog iš pradžių žemė neprigulėjo jos valdytojui, kaip savastis; pirmiausia žmogus tik naudojosi iš žemės bendrai su kitais, ar tai savo giminiečiais, ar tai svetimais; vėliaus-gi, atsiradus jau savasties nuomonei, žemė prigulėjo kaip savastis ne vienam žmogui, bet kokiai-nors draugystei, kaip antai sodžiui. Man regisi, kad tokį valdymą žemės liekanų, kada nebuvo da savasties, galima ir šiandien rasti Lietuvoj, būtent sodžiuose, neišsidalinusiuose dar į vienkiemius, kur prigulinti sodiečiui žemė neatskirta prie vienos vietos, bet sklypais išmėtyta viso sodžiaus aprubėj. Padalinimas sodžiaus žemės į sklypus verčia manyti, juog gilioj senovėj sodiečiai valdė savo sklypus ne amžinai, ne kaip savastį, kurią būtų galėję parduoti, dovanoti arba mirštant savo vaikams, kaip patinka, pavesti, bet tik naudojosi koki-nors laiką, kuriam praėjus sodžius skirstė žemę tarp valdytojų, pavesdamas jiems kitus sklypus, apmainydamas vieno sklypus ant kito sklypų. Ilgainiu, tur-būt, pradėjo vis rečiau ir rečiau skirstyti žemę, valdymas tęsėsi ilgesnį laiką, galutinai visai paliovė skirstė žemę ir tokiu būdu valdymas pavirto į savastį. Toks išsiplėtimas valdymo žemės Lietuvoj, regisi, neturėtų būt negalimas, nes atsako kitų tautų istorijai; bet nors Daukantas kitaip aprašė jį, tai suvis nestebėtina, nes tuomet beveik ir nebuvo

tyrinėjimų apie išsiplėtimą valdymo žemes ir individuališkos savasties, kurią tuomet abelnai laikė per visur-esančią ir vienintelę žemės formą valdymo. Prie šitų užtėmyjimų turiu dar pridurti, kad Daukantas siek-tiek idealizuoja senovės ekonomišką buvį ir perdidele įtekmę paskiria protui ant ekonomiško gyvenimo, sakydamas, juog Lietuviai neplatino savo laukų, idant turtai netaptų nelygūs ir turtingieji nepaustų vargdienių, idant valdydami plačius laukus nuo karo neatprastų ir tiktai ant orės neatsidėtų. Kalbant apie pirmutinius laipsnius žmonių kultūros geriaus pritiktų aiškinti ekonomiško gyvenimo ypatybes ne vieno tik proto įtekmė, ne tam tikru žmonių protavymu, bet greičiaus prigimties ir visokių gyvenimo sąlygų įtekmė, kuri valdo sudėjimą ekonomiško buvio neprisidedant suvis arba labai menkai žmonių protavymui.

Ant galo, Daukanto nuomonė, būk Lietuviai senovėj į vieną Dievą tikėję, neatsako, regisi, tiems laikams, apie kuriuos jis rašo, ir mitologijos faktams. Tikėjimas, būk visa pasaulė nuo šilumos kilusi, kurią įkūrus galybė, Perkūnu vadinama, išrodo perdaug augštas ir abstraktiškas ant pirmutinių kultūros laipsnių; austant kultūrai žmonių mintis perdaug nemikli, perdaug surišta tuo, kas aplinkui regima, juog galėtų nusimesti nuo savės ryšius prigimties išpūdzių ir gyvenimo atsitikimų ir sutverti vienintelę galybę, kuri būtų šaltiniu viso esančio ir viską valdytų tokia ypatybė, kokia yra šiluma. Tai viena, o antra, juk žinoma, kad Lietuviai senovėj neturėjo dievų paveikslų ir tam tikrų maldos namų, kokius turėjo kitos lygios jiems tautos; šitą tikėjimo ypatybę galima išaiškinti tik tuo, juog Lietuviai iš pačių pradžių neturėjo nuomonės apie vieną Dievą arba daugelį dievų ir garbino visokius tvarus ir negyvus prigimties daiktus, kaip antai: saulę, mėnulį, žvaigždes, medžius, paukščius ir t. t.; ilgainiu gi fantazija sutvėrė dvases, dievus, kurie reiskė ne koki-nors tvarą arba prigimties daiktą, bet neregimas esybes, viską valdančias.

Pasikakindamas šitais paviršutiniaus užtėmyjimais, turiu pasakyti, kad nors negalima sutikti su daugeliu S. Daukanto nuomonių, vienok jo „Būdas“, be abejojimo, yra svarbus pamatas tolesniems tyrinėjimams mūsų draugijos istorijos, ir mylėtojai senovės ras jame kelią, kuriuo reiktų eiti dirbant savo darba. *Joniškis.*

✓ Ką Rusai rašo apie Lietuvius.

(Pabaiga.)

Rusiška kalba įgijo daugiaus vertybės ir pasiplatino po miestus; pravoslavijs paėmė šiek-tiek augštesnį padėjimą, nekaip pirma. Ale vis vienok rusiškas gaivalas, — virš kelinto mažesnio ar didesnio sklypo Baltarusių apsesto — susisėda vyriausia iš valdininkų, kunigijos, ir tik menka dalelė iš dvarininkų (tankiai iš tų pačių valdininkų). O da pagal atsiliepiumus pačių vietinių Rusų žinovų, — rusiškas elementas sustatytas daugelyje atvėjų ne iš geriausiųjų jo reprezentantų. O ką su mokyklų skaitlumi, tai jų menkokai tėra: veikia gangreit išskirtinai vienos valdinės ministerijos mokyklos: po miestus, paveizdan Vilniuje, miesto valdovija duoda joms namus ir suteikia tulą medegiską pašalpa, bet toji nė Vilniuje neišneša daugiau per 7000 rub. Paviečiuose paprastai ant valsčiaus tėra tikt viens mokykla, retai dvi; yra da ir bažnytinių, parapijinių mokyklų, ale kiti rusiški dvarininkai sako, kad jos labiaus rokuojasi, negu iš rodo savo veiklumą. Suprantamas daigtas, kad tarp

tokių sąlygų mokėjimas rusiškai skaityti bei rašyti tur plisti labai sunkiai. Tikėjimo supratimas tarp pravoslavų prasčiojų, regis, kartais gana neaiškus; tai liudyja, paveizdan, šiokie faktai: jei pravoslavna mergė eina pasimelst, tai eina drauge su kita tarnaitė, katalike, į katalikų bažnyčia, arba pravoslavna moteriškė temoka tiktai lenkiškai melstis, arba pravoslavni užperka mišias už velionį pas katalikų kunigą. Ale buva ir adverniai: katalikė ateina pas pravoslavną kunigą, duoda jam pinigų ir prašo atlaikyti mišias už mirusiojo dušią; ale tai, regis, nusiduoda tiktai tokiam atvejyje, jeigu vietinis katalikų kunigas, dėlėi savo gyvenimo arba kokių kitų priežasčių, ne mylimas savo parapijonų — o pravoslavų kunigas, prie kurio kreipiasi, garbus ir garbėje laikomas žmogus. Pasakoja (nežinau, kiek čion teisybės), kad Pagiriuose (Slucko paviete esa tokių valsčių, kur gyventojai, rodos, pirmiaus buvę unijotai arba katalikai, dabar, uždarius vietines katalikų bažnyčias, neina į jokią bažnyčią ir pasiliekti be jokios bažnytinės įtekmės, gyvena nekrikštyti, neviničiovoti, nežino savo amžio (senumo), ir ant klausymo: „koks tu vieros?“ — atsako: „nėjokios.“

Lenkiška draugystė gyvena suvisu užsidarius; didesnė dalis dvarininkų savo dvaruose, nežiūrėdami tulų nepatogių jiems aplinkenybių, praverčia prie ukininkystės, tiktai ant trumpo laiko teapsilankydami savo gubernijos mieste, Varšavoje, arba kelianja į svetimus kraštus. Prie nepatogių jiems aplinkenybių priklauso 10% -tinis mokestis, uždraudimas katalikams pirkti žemę, uždraudimas atiduoti žemę ant formališkos randos Žydams ir t. t. Neturėdami tiesos laukų pirkti pavietuose, Lenkai juo mieliam perka dabar namus miestuose (tai pavelyta). Užsidarymas lenkiškos draugystės tuomi apsiereiskia, kad jinai laikosi skyrium nuo Rusų, nelanko oficiališkų vakarų, balių ir t. t. Kiti lenkiški magnatai turi puikius namus Vilniuje ir kituose miestuose, bet retkarčiais juose tegyvena, daugiaus praversdami savo dvaruose arba svetimosė žemėse. Rusiška kalba, žinoma, tame rate menkai tepasiplatinus; moteriška lytis tankiai jos suvisu nē nesupranta ir išranda pervirš ją pažinti. Lenkiška kalba ir literatura, nors officiališkai jų niekur tame krašte neišguldo, žinoma, gerai pažinstamos visai lenkiškai draugystei, kuri parsikviečia daug laikraščių ir žurnalų ir seka lenkišką gyvenimą. Per valdininkus lenkiškam gaivalui tarnauti gana sunku: į vienus skyrius katalikų suvisu neįleidžia, į kitus leidžia tiktai už uždarbį per samdininkus, o trečiuose, paveizdan, prie geležinkelių, tarnavimo prietikiuose jie apsimtinai tur vartoti rusišką kalbą. Lenkiška (? „V.“ R.) kunigija laikosi teipgi skyrium. Paviete, kaip jau sakyta, kunigai stovi išskirtiname padėjime; be ypatingo įvėlyjimo jie negal išvažiuoti iš savo parapijos rybų. Negaudami algos nuo vyriausybės (kaip pravoslavų kunigai), katalikų kunigai vienok užtektinai aprūpinti bažnyčios ištekliumi ir parapijonų pašalpa (ypatingai dvarininkų (? „V.“ R.); kaip žiuri, jie gyvena nevargingai, švariai, turi gražias gyvenamasias, pusėtiną maistą, tankiai ir vyno butelis ne naujiena, turi gana plačias pažintis ir turi geroką įtekmę ant savo parapijonų. Apšvietimu, taktiškumu, mokėjimu apsieiti, įtekmė ant draugystės — jie, be abejojimo, daug kuom pereina rusišką kunigiją, kurioji ant tokios kovavietės, kaip Vakarinis Rusų kraštas turėtų būti sutatyta iš parinktų proto ir doros linkmėje sanarių. Reikia ir tai turėti ant omenės, kad katalikystė Lenkijoje ir Vakariniame rusiškame krašte apreiškė (ir

apreiškia) ypatingai išskiriančius ją brukšnius paviršutinio blizgėjimo, teatrališko efekto, įtekmės ant massų. Jau tik pažiūrėjus į visas jos apystovas, i tas bažnyčias įstatytas daug kur magnatų (Pacų, Radvilų, Sapiegų ir t. t.), nors ir ne visumet dailių formų, tankiausiai „barocco“ stiliaus, užtai tankiai labai didelės, papuoštas begalėmis lipintų veizdinių ir gražumynų „rococo“ stiliaus, žėrinčius auksu bei sidabru, su iškvarbingais (efektny) stovytais, vaškinėmis figuromis, skambiais vargonais ir t. t., persilindyti galybe tos paviršinės įtekmės. Štai — stovi sidabriniai stovytai lenkiškų karalių, ve — vaškiniai veizdiniai kankintinių žmogaus didumo; antai anapus nuleidžiamo, lyg kokis dangalas, vaizdo pasirodo Madonos vaizdas stuomens didumo, papuoštas auksu, brangiais akmenimis; arba sienos įgaubojės, už dangalo, pastatytas vaškinis Išganytojaus stovytas, su perplėstais rubais, su erškėčių vainiku, iš po kurio kraujas sunkiasi, su akimis į daugų pakeltomis . . . Patėmysime, kad tasai paviršinis katalikystės blizgėjimas žymiai susiaurintas; nevaikščioja processijų, kurias kitados su tokia iškilme laikydavo, uždaryta daug klioštorių su jų basais minykais ir minyškėmis; kultas, išvis, apybuotas reikalingiausiais dalykais, — maldomis, pamokslais ir mišiomis bažnyčiose. Ale bažnyčios ir dabar pilnos, ypač nedėldieniais ir šventomis dienomis.

Daugelis katalikiškų bažnyčių ir klioštorių, kaip sakyta, tapo paversta į pravoslavnas šventyklas ir, kad jos pirma priklausė katalikystei, aišku ant pliano ir statymo stiliaus, tankiai ir iš freskų ir vaizdų, prie kurių tiktai pridėti pravoslavni kryžiai ir pataisytas altorius. Kartais freskai nudaryti, paveizdan, šventiesiems pritaisytos barzdos arba užteptos karunos ant viršugalvio. Kitos katalikų bažnyčios tapo uždarytos, bet nepaverstos į pravoslavnas šventyklas; tosios kartais turi bjaurų išpustijimo pavidalą („представляют мерзость запущенія“) ir, regis, pasmerktos ant išnaikinimo. Tarp jų vienok yra istorijos ir podraug dailos paminklų, kurie buta visai verti dabojimo. Tokia, paveizdan, šv. Mikolo bažnyčia Vilniuje — Sapiegų laidojimo vieta. Ten — didei gražus sarkofagas didžiojo Lietuvos kanclerio Leono Sapiegos, bingtas murmulinis biustas jo dukters, tenpat pagalios guli kunas to garsingo magnato. Ir vis tai dabar užrakinta, apleista, apnešta dulkėmis, kirmija; bingtasis biustas pakrypęs ir ko gero gal parvirsti ir susikulti . . . O, rodos, ir dailiškoji paminklo vertybė ir istoriškas ženklvumas Leono Sapiegos, užsiplėnė, kad šita bažnyčia butų paliktas ir išlaikyta, kad ne maldai, tai bent kaip istoriška paminklas. Nereikia pamiršti, kad Leonas Sapiega buvo įžymus veikėjas: jam kaltas savo redakciją Statutas Didėsės Lietuvos kunigaikštystės, sustatytas, kaip žinome, rusiškoje kalboje; jis pirmas surinko daugybę liečiančių tą kraštą aktų, kurie dabar sudėti, po vardu „Lietuviškos metrikos“, maskviniame archyve justicijos ministerijos. Jisai pagaliaus, buvo priešininkas vertimo per prievartą į katalikystę arba į uniją, ir užsiliko jo gromata ir žinomąjį unijos kariautoja Kuncevyčių, kurioje jisai peikia jo stropumą ant to, nēsa tai gaisiną interesus Lenkų karalystės, kuri vienai turint užtarti tiesas visų pavaldinių, neskirdama jokio tikėjimo. Ar gražu paminklą tokio istoriško veikėjo palikti tokiam padėjime, kokiame jisai dabar yra? . . . Paniekimas istoriškų to krašto paminklų, pagaliaus, gal buti konstatuotas daugelyje atvejų; senovės bažnyčių ir pilių liekanos kaskartas vis labiau griuva; išprapuola

išlengvo ir kiti senovės daigtai. Į dešimts verstų nuo Kauno yra, paveizdan, vaizdžioje vietoje, ant Nemuno krašto, Pažaisčio klostorius atiduotus 1832 metuose pravoslavnai bažnyčiai. Tasai pirmiaus katalikiškas Kamendulių klostorius tapo įstatytas Kr. Sig. Paco, didžio Lietuvos kanclerio, 1662—74 metuose; tenai, sklepe po bažnyčia palaidoti, kaip patsai klostoriaus statytojas, ir jo pati (išbalzamuoti — mediniuose grabuose), teip ir jų vienatinis mažutėlis sunus brangiame sidabriniam grabelyje; sklepe talpinosi teip-gi dvi urnos, viena kristalinė su mirusių smegenimis, kita marmulinė — su jų širdimis. Štai kas nusidavė su šitais likučiais, kaip sako officiališkas klostoriaus aprašymas: „Į sklepa per ypatingas duris sienoje desinėjė bažnyčios pusėjė buvo ypatingas įėjimas, per kur, leidžiant Kamendulams, katalikai eidavo melstis už numirusiuosius, bet pavedus klostorių į rankas pravoslavnos bažnyčios, susiejus labai daug žmonių per šventę Pažaisčių Dievo Motinos 2-ą dieną Liepos mėn., nežinomi piktadariai pavogė sidabrinį grabelį su Pacų sunaus likučiais, dvi urnas ir nuplėšė brangius papuošalus nuo mirusių Pacų. Pagalios ir patys grabai jų nuo laiko ir drėgnumo subyrėjo. Buvusysis klostoriaus užveidėtojas vysk. Aleksandras 60-tuose metuose liepė padaryti vieną didelį medinį grabą ir perkelti į jį pusiausitriunėjusius Pacų kunus ir kurčiai užkalti sklepa.“

Geroką dalį Vakarinio krašto gyventojų, ypatingai miestuose, daro, Žydai. Vilniuje, Kaune — jie pažymiai savo skaitliumi perviršija kitas tautystes, visas drauge (tarp kurių rusiškoji — mažiausia). Diduma jų gyvena labai vargingai; Vilniuje, kaip girdėt, dvi šeimyni kartais teturi vieną stubą; tokiu būdu, kada viena šeimyna miega, antroji turi laukti ant ulyčios. Maitinasi šiokių tokiu remestu, smulkia pirklysta, meklerysta, vietomis dagi ukininkauja ir, sako, gerai klojasi. Kiti randavoja dvarus; ale įstatymas nepripažįsta randos kontrakto su Žydais, nors neliauja dirbė naminių sutarčių, paremtų ant savytarpinio užsitikėjimo. Kaip žinia, Žydams dabar uždrausta sėsti po kaimus; įvelyta gyventi tiktai tiems, kurie ten buvo pirm 1872 metų; tai prie tų skaitliaus priklauso didumas Žydų-randorių, praverčiančių ant to kartais per kelias kartas. Kas skiria Žydus, tai jų palinkimas prie apšvietimo, kurisai vienok jiems apybuotas paskyriam tam tikro procento po mokslavietes. Savų mokyklų Žydai turi gana daug.

N.

Svečius po Lietuvą.

II.

Anuo tarpu pasidalinau su skaitytojais „Varpo“ keliais nužvelgimais apie palinkimą prie nacionališkos idejos mūsų bajorų. Šiuo tarpu pasikalbėsime apie sodiečius. Kaip žiūri sodiečiai ant savo inteligentų ir jų trūso, ar numano jų norus — tai klausymas, kuris negali nerūpėti mūsų darbininkams ir ant kurio dabar dar sunku atsakyti stačiai. Tiek tiktai neabejotina, kad mūsų inteligentai jau užsikariavo tarp „žmonių“ šioki-toki užsitikėjimą. Kaip pirm keletu metų, teip ir dabar sodietis kiekvieną inteligentą nors ir žino, kad jis iš „mužikų“ kilęs, į akis vadina ponu ar ponaičiu ir kaip pirmą teip ir dabar daro skirtumą tarp pono ir ponaičio „iš ponų“ ir „iš mužikų“. Ponai ir ponaičiai iš ponų visuomet maža terupėjo sodiečiui: jie buvo ir palieka sodiečiai svetimi su savo ypatingais papročiais, rūpesčiais ir kalba. Kas kita ponai ir ponaičiai iš so-

diečių kilę: jie kūnas nuo kūno sodiečių ir negali sodiečiams nerupėti. Tai-gi apie šituos sodiečiai paskutini laiką matomai maino savo nuomonę. Pirmą išėjus nedvasiškos seminarijos mokslus vyras buvo akise „žmonių“ istvirkėlis, begu kam tereikalingas, tik bereikalo išdykinęs (istuštinęs) tėvo kišenių. Dabar su šitokia nuomone prisieina susitikti kur kas rečiau; istvirkėlis ne-kunigas tapo lyg reikalingas žmogus, atliekantis savo darbą.*) Šita atmaina sodiečių pažiūrose ant savųjų inteligentų pradėjo įvykti nesenei, nuo to laiko, kada pradėjo krypti į kitą šalį palyginimai pačių inteligentų. „Netoli matantis“ sodietis nužvelgė, kad jaunumenė, išėjus už jų kruviną skatiką mokslus, liauja svajojus svetima ponysta, pradeda rūpintis apie savo kraštą, apverčia savo dalį pajiegi ant jų naudos, — ir pradėjo žiūrėti ant jų kitomis akimis.

Didelę išpaudą daro ant sodiečių, kad mūsų šios kartos inteligentai vartoja tarp savęs prigimtą kalbą. „Rodosi ponai, kaip ponai, o anuo tarpu klausau: daktaras X. su sūdzia J. tarp savęs ant ulyčios lietuviškai kalba,“ stebėjosi vienas ukininkų, pas kuriuos man teko viešėti. Kur nekur sodiečiai jau liauja stebėjosi, girdėdami inteligentus lietuviškai kalbant, ir pradeda stebėtis, išgirdė tarp jų svetimą kalbą.

Gaila, kad mes neturime tikrų žinių, kiek laikraščių ir šiep knygučių pakliuva kas-metai į sodiečių rankas. Matyt tiktai, kad skaitlius skaitančių knygas eina didyn. Įtalpą perskaitytų knygučių sodiečiai įsidėmi ir prirėikus iš jų naudojami. Išgirsti sodiečių susirinkime prilyginimus, paimtus iš „Aišbės“ apysakų — paprastas daiktas; poroje vietų mačiau lauką, padalytą pagal „tris pamokslus“ Nerio; valgiau net valgi, pataitytą pagal „Lietuvos gospadinės“ pamokinimą.

Su laikraščiais ir knygomis sodiečiai gana atsargus: nevisai ištikimam ar mažai pažįstamam nenoringai pasisako, o da nenoringiau parodo, ką turi.

Laikraščiuose, sodiečius labjausiai užima korespondencijos iš yvairių vietų. Apie „Ukininko“ korespondencijas man teko išklausti visas ginčas: vieni peikė jas, nurodydami, kad tose korespondencijose esą daug ir melo, kad gali į laikraštį parašyti ką tik nori — viską esą atspaus; kiti laikė korespondencijas už labai naudingas: kad, esą, būtų pas mus leista laikraštis išduoti, tai žmones pasitaisytu: „kaip pradėtu visas biaurybes aprašinėti, tai žiūrėk, kaip svietas susivaldytu“.

Tai-gi užrubežinė spauda šiep ar teip pasiekia mūsų sodiečius ir, matyt, pradeda jiems rūpėti. Mūsų darbas parupinti jiems labjausiai tinkamų knygučių. Gera būtų, kad tie, kurie gali prisžiūrėti arčiau, kokias knygutes sodiečiai labjausiai mėgsta, ir pasidalinti su tautiečiais savo nužvelgimais. Tokios žinios niekuomet nekenkia, o mūsų padėjime, kada žmones reikia dar pripratint prie skaitymo, butinai reikalingos.

Baigdamas šitą gromatą, turiu paaiškinti, kad nužvelgimai, kuriuos aš čionai sutraukiau, padaryti tuose Lietuvos kampuose, kur nacionališkai idejai iki šioliai klojasi. Malonu būtų, kad pasidalintų su „Varpo“ skaitytojais savo nužvelgimais ir tie, kuriems teko kaip-nors pažint iš pusės nacionališko atgijimo Lietuvos pakraščius į rytus, kur neteip greitai ir lengvai nukeliauja mūsų knygos. P. A. Svečias.

*) Apie bajorus pradėdancius vartoti kasdieniniame gyvenime lietuvišką kalbą, sunku da nužvelgti kokią tvirtą nuomonę; jie sodiečiams dar natjiena, nedangeliui da ir žinoma